

گفت و گوی منتشر نشده از زنده‌یاد دکتر افضل وثوقی درباره اولین کتاب ترجمه شده با موضوع «تعزیه» در ایران

شگفتی اروپایی‌ها از تعزیه ایرانی‌ها

سیدجواد اشکذری

گفت و گوی روز

تعزیه اصیل ترین هنر ایرانی است که برخی صاحب‌نظران آن‌را نمایش می دانند و تعدادی هم تئاتر. اما هر دو گروه در ایرانی بودن این هنراشترک‌کنظر دارند.حدودبیش از نیم‌قرن است‌که‌کارشناسان‌وهنرمندان‌عرصه‌هنر نمایش بر سر تئاتر یا نمایش بودن این هنر آیینی، بحث و اختلاف نظر دارند. برخی محققان وهنرمندان‌بنام‌وصاحب‌نظر دنیا به‌ایران آمدندوبه‌تماشای تعزیه نشستند. آن‌ها‌که‌از اجراهای این‌هنر ایرانی‌وتأثیراتش بر روی مردم‌شگفت‌زده‌شده‌بودند، مقالاتی را در این‌زمینه به نگارش در آوردند و تعزیه را تئاتر تمام‌بیان کردند.در نیمه‌دهه ۵۰ قرن گذشته‌که‌تعداد اندکی مقاله‌وکتاب‌به‌دست پژوهشگران ایرانی در باره تعزیه‌نوشته‌شده بود، این مقالات نویسندگان خارجی، دریچه‌های مختلفی در باب تعزیه باز کرد.

دکتر افضل وثوقی در آن زمان که ترجمه رونق نداشت، بعد از برگرداندن چند نمایشنامه فرانسوی وانگلیسی به زبان فارسی، این‌مجموعه مقالات درباره تعزیه را با نام «تعزیه، تئاتر تمام، منتشر کرد. این کتاب را که اولین کار ترجمه در کشور در عرصه تعزیه به شمار می‌آید، در سال ۱۳۵۵ انتشارات اداره کل فرهنگ خراسان به چاپ رساند. آنچه پیش‌روی شماست، گفت‌وگوی «شهرآرا» با زنده‌یاد دکترافضل‌وثوقی، مترجم سرشناس وارزنده مشهوری، در باره کتاب جریان ساز «تعزیه، تئاتر تمام» است.

بعد از ترجمه نمایشنامه‌های «مسافر بی توشه» و «شب دوازدهم»، در سال ۵۵ هجری اتفاقی افتاد که به سمت ترجمه

موضوعی متفاوت یعنی تعزیه رفتید؟

در دانشگاه تاریخ‌نمایشنامه‌های مذهبی قرون وسطی که به فرانسه می‌گویند میستر -که‌همان‌مصیبت‌نامه‌بود-تدریس می‌کردم. مصیبت‌نامه‌های حضرت مسیح(ع) رابه‌صورت نمایشنامه‌های مختلف نوشته‌اند و سبک ویژه‌ای هم دارد. به‌رحال مطالعه‌وتدریس در باره ادبیات قرون وسطی، مرا علاقه‌مند کرد تحقیق کنم که آیا بین تئاتر مذهبی قرون وسطی با مصیبت‌نامه‌های ما وجه اشتراکی وجود دارد؟ وقتی مطالعه‌کردم، دیدم وجه اشتراک زیاد دارند. زمانی که به مصائب حضرت اباعبد... (ع) نگاه می‌کنید، آن را تراژدی بسیار بزرگی می‌بینید که می‌توان با تراژدی مرگ مسیح مقایسه‌اش کرد. این موضوع سبب شد جست‌وجو کنم و حدود ۱۰ مقاله خوب در باب شبیه‌خوانی‌و تعزیه‌داری‌از نویسندگان مختلف آمریکایی، ترک، فرانسوی... جمع‌آوری‌وبه‌نام «تعزیه، تئاتر تمام» ترجمه‌کنم‌که‌اداره‌فرهنگ‌وهنر آن زمان خراسان، آن‌را به چاپ رساند.

● هفتاد از ترجمه این کتاب چه بود؟

هدفم، طرح دیدگاه‌های خارجیان درباره این هنر آیینی بود.

● کتاب «تعزیه؛ تئاتر تمام» اولین ترجمه در زمینه تعزیه بود؟

اولین ترجمه در خراسان و ایران بود. هر چند قبل از نگارش این کتاب، اثری به نام «شبیه‌خوانی در ایران» منتشر شده بود. کتاب‌به‌نوعی گزارشی از تئاتر در ایران است و مهم‌ترین بخش آن تعزیه‌است که از همه لحاظ آن را بررسی کرده است.

● اندیشه‌های «تعزیه؛ تئاتر تمام» چیست؟ این کتاب شامل چند مقاله از چند صاحب‌نظر دنیا است که معتقدند هیچ تئاتری مانند تعزیه

نیست که در آن، تماشاگر مشارکت داشته باشد، به‌شکلی‌که‌انگار خودش بازی می‌کند، به همین دلیل است که وقتی به یک تئاتر مذهبی اروپایی نگاه می‌کنید، به ندرت کسی گریه می‌کند و برای قهرمان داستان اشک می‌ریزد، ولی وقتی مصائب امام حسین(ع) به‌صورت شبیه‌خوانی درمی‌آید، تمام مردم اشک می‌ریزند؛ چون خودشان را در میدان کربلا می‌بینند. تعزیه از این بابت خیلی اهمیت دارد.

● آیا دیدگاه شما بر این است که تعزیه، تئاتر است؟

بله، محتوا و ساختار یک تراژدی کامل را دارد. ● در «تعزیه؛ تئاتر تمام» همان طور که از نامش پیداست- شما اعلام کردید تعزیه، تئاتر است اما برخی، آن را آیین می‌دانند و برخی هم نمایش، نظر تان در این باره چیست؟

عنوان «تعزیه، تئاتر تمام» را برای اولین بار در مقاله‌ای در مجله «رودکی» دیدم و از آنجا بود که مناسب دیدم آن را برای نام این کتاب

انتخاب کنم و این موضوع را در مقدمه کتاب نوشتم. قبول دارم تعزیه به شکل مدرنی که در صحنه اجرا می‌شود، نیست اما مانند

دکتر افضل وثوقی متولد ۱۳۱۴ سقز بود اما سال‌ها در خیابان آبکوه مشهد سکونت کرد. او که بین سال‌های ۱۳۳۴ تا ۱۳۵۷ به‌عنوان دبیر در دبیرستان‌های گناباد و مشهدبه‌تدریس فرانسوهوانگلیسی مشغول بود، سال ۵۷ مدرک دکتری در رشته زبان‌شناسی فرانسه از دانشگاه پاریس هفت (ژولیو) رادریافت کرد. وی از میان زبان‌های خارجی به‌دو زبان فرانسه وانگلیسی تسلط کامل داشت و علاوه‌بر اینکه سال‌ها در مقطع کارشناسی ارشد در دانشگاه فردوسی مشهد تدریس کرد، در هر دو زبان، مقالات کتبی به فارسی ترجمه کرده است.

وثوقی بیش از ۱۳۰ اثر در زمینه‌های مختلف ترجمه کرده است که از میان آن‌ها می‌توان به کتاب‌های «ادبیات نو آفریقایی» اثر ژاکلین پیژو، «ادبیات چین، اثر کالتن مارک، «ادبیات ژاپن» اثر نوردن سیلر، «ادبیات کبک» اثر لوران مایو، «گسترش انقلاب اسلامی در ایالات متحده آمریکا،

تئاتر خیابانی و تئاتر میدانی، جایگاه خاص خود را دارد. تعزیه به مجموعه‌ای از نمادها، نشانه‌ها و سخنان سمبلیک است، به‌طور مثال در تعزیه، فرات‌را که حضرت ابوالفضل(ع) از آنجا آب برمی‌دارد، به‌صورت تشبث‌نشان می‌دهند. تئاتر مذهبی از نظر نشانه‌شناسی هنوز خیلی‌جای‌بحث‌ومطالعه دارد و خیلی‌ها باید در باره این هنر تحقیق کنند. اروپایی‌ها هم که در باره تعزیه به تحقیق می‌کنند، بیشتر علاقه مند به مقوله نشانه‌شناسی در تعزیه هستند. برای آن‌ها جانب و

جذاب است که در تعزیه، رنگ‌هایی مانند سبز و سیاه چه معنایی می‌دهد یا گفت‌وگوهایی که میان گروه‌های حق و باطل یا خیر و شر به‌صورت شعر ردوبدل می‌شود، چه تأثیری بر مخاطب می‌گذارد.

● شما قبل از ترجمه این اثر، این تأثیرات را به چشم دیده بودید؟

بله، تئاترهای اروپایی مانند سبزی و سیاه چه معنایی می‌دهد یا گفت‌وگوهایی که میان گروه‌های حق و باطل یا خیر و شر به‌صورت شعر ردوبدل می‌شود، چه تأثیری بر مخاطب می‌گذارد.

● شما قبل از ترجمه این اثر، این تأثیرات را به چشم دیده بودید؟

دکتر افضل وثوقی متولد ۱۳۱۴ سقز بود اما سال‌ها در خیابان آبکوه مشهد سکونت کرد. او که بین سال‌های ۱۳۳۴ تا ۱۳۵۷ به‌عنوان دبیر در دبیرستان‌های گناباد و مشهدبه‌تدریس فرانسوهوانگلیسی مشغول بود، سال ۵۷ مدرک دکتری در رشته زبان‌شناسی فرانسه از دانشگاه پاریس هفت (ژولیو) رادریافت کرد. وی از میان زبان‌های خارجی به‌دو زبان فرانسه وانگلیسی تسلط کامل داشت و علاوه‌بر اینکه سال‌ها در مقطع کارشناسی ارشد در دانشگاه فردوسی مشهد تدریس کرد، در هر دو زبان، مقالات کتبی به فارسی ترجمه کرده است.

وثوقی بیش از ۱۳۰ اثر در زمینه‌های مختلف ترجمه کرده است که از میان آن‌ها می‌توان به کتاب‌های «ادبیات نو آفریقایی» اثر ژاکلین پیژو، «ادبیات چین، اثر کالتن مارک، «ادبیات ژاپن» اثر نوردن سیلر، «ادبیات کبک» اثر لوران مایو، «گسترش انقلاب اسلامی در ایالات متحده آمریکا،

تئاتر خیابانی و تئاتر میدانی، جایگاه خاص خود را دارد. تعزیه به مجموعه‌ای از نمادها، نشانه‌ها و سخنان سمبلیک است، به‌طور مثال در تعزیه، فرات‌را که حضرت ابوالفضل(ع) از آنجا آب برمی‌دارد، به‌صورت تشبث‌نشان می‌دهند. تئاتر مذهبی از نظر نشانه‌شناسی هنوز خیلی‌جای‌بحث‌ومطالعه دارد و خیلی‌ها باید در باره این هنر تحقیق کنند. اروپایی‌ها هم که در باره تعزیه به تحقیق می‌کنند، بیشتر علاقه مند به مقوله نشانه‌شناسی در تعزیه هستند. برای آن‌ها جانب و

جذاب است که در تعزیه، رنگ‌هایی مانند سبز و سیاه چه معنایی می‌دهد یا گفت‌وگوهایی که میان گروه‌های حق و باطل یا خیر و شر به‌صورت شعر ردوبدل می‌شود، چه تأثیری بر مخاطب می‌گذارد.

● شما قبل از ترجمه این اثر، این تأثیرات را به چشم دیده بودید؟

بله، تئاترهای اروپایی مانند سبزی و سیاه چه معنایی می‌دهد یا گفت‌وگوهایی که میان گروه‌های حق و باطل یا خیر و شر به‌صورت شعر ردوبدل می‌شود، چه تأثیری بر مخاطب می‌گذارد.

● شما قبل از ترجمه این اثر، این تأثیرات را به چشم دیده بودید؟

بله، تئاترهای اروپایی مانند سبزی و سیاه چه معنایی می‌دهد یا گفت‌وگوهایی که میان گروه‌های حق و باطل یا خیر و شر به‌صورت شعر ردوبدل می‌شود، چه تأثیری بر مخاطب می‌گذارد.

از «مسافر بی توشه» تا «تئاتر و اضطراب بشر»

اثر یازیک حدادوت. لوییس، «سرگذشت قرن بیستم»، (وصیت نامه فلسفی روزه گارودی)، «تاریخ ادبیات فرانسه» اثر پیرو برنول و «تاریخ ادبیات فرانسه» اثر پیرو برنول اشاره کرد.

اودر سال ۴۲ برای اولین بار نمایشنامه «مسافر بی توشه» را ترجمه کرد که در مسابقه بهترین ترجمه سال، جایزه دوم اداره هنرهای دراماتیک تهران، را کسب کرد. ترجمه این اثر سبب شد علاقه‌اش به تئاتر بسیار زیاد شود و بتواند از تسلطش به زبان خارجی استفاده کند و به ترجمه تئاتر بپردازد و در همان سال‌ها، یک نمایشنامه کمی از شکسپیر -از

انگلیسی- به نام «شب دوازدهم» ترجمه کرد که انتشارات سروش آن را چاپ کرد. اودر خاطر اتش، علاقه زیادی به ترجمه این دو نمایشنامه‌نشان می‌دهد. این مترجم در ادامه فعالیتش بعد از انقلاب اسلامی، کتاب «تئاتر و اضطراب بشر»، اثر پیرامه توشار و «در باب هنر تئاتر» اثر

برای متخصصان جالب و مفید خواهد بود. تعزیه اگر به زبان‌های فرانسوی یا انگلیسی ترجمه و بر روی صحنه یا میدانی اجرا شود، ممکن است با اقبال روبه‌رو نشود، اما از نظر متخصصان تئاتر بسیار آموزنده است، شاید بتواند تئاتر آن‌ها را متحول کند. از این بابت خیلی اهمیت دارد.

● همان طور که می‌دانید، تعزیه انواع مختلف دارد. من فکر می‌کنم این هنر قابلیت آن را دارد که تمام کشورهای صاحب‌تئاتر، آن‌را به‌عنوان یک نمایش خاص ایرانی بشناسند. ما در زمینه مطرح کردن آن در صحنه‌های جهانی، کار زیادی نکرده‌ایم.

مستشرقان زیادی به ایران آمده، تعزیه را دیده‌اند و تحقیق کرده‌اند. آن‌ها نه تنها برای دیدن این هنر به ایران آمده‌اند، بلکه به هند و ترکیه هم رفته و تعزیه آن‌ها را هم دیده‌اند. آن‌ها حتی به آناتولی ترکیه که تعزیه‌های بسیار خوبی اجرامی‌کنند، رفته‌اند و آن‌ها را با دید پژوهشی، بررسی کرده‌اند و درباره ظرفیت‌های نمایشی آن نوشته‌اند. مقالات کتاب «تعزیه، تئاتر تمام» به‌طور دقیق این‌مباحث را بررسی می‌کند. اما ظرفیت‌های تعزیه بسیار بیش از این است که با دید بیشتر نشان داده‌شود.

● فکر می‌کنید مقالات منتشر شده در آن کتاب، بعد از گذشت بیش از «۴۰ سال»، هنوز تازگی خود را دارد؟

بله، تازگی خود را دارد؛ چون این کتاب در سال ۵۷ چاپ شده است و از آن پیش از ۳۰ سال می‌گذرد. یک‌نسل اصلاً با مقالات این کتاب آشنا نیستند. برای اینکه کتاب در همان زمان، سریع نایاب شد و دیگر تجدید چاپ نشد. بی‌تردید اگر الان چاپ شود، برای کشورهای اسلامی مانند ایران که امام حسین(ع) جایگاه ویژه‌ای در مخب آن‌ها دارد- هدیه تازه‌ای است.

● به نظر شما، تعزیه ایران ظرفیت آن را دارد که به زبان فرانسوی ترجمه شود؟

تاحالاکسی‌نسخ‌ترجمه‌ترجمه‌نکرده‌است و من تا حال ندیده‌ام اشعار و مصیبت‌نامه‌های ایرانی به زبان‌های خارجی ترجمه‌شود. ولی معتقدم این مهم اگر انجام گیرد، حداقل

گوردون کرگ را ترجمه کرد.

این مترجم در بخشی از خاطراتش درباره تئاتر مشهد می‌گوید: «در اواخر سال ۵۶، اداره فرهنگ وهنر خراسان از من خواست که به هنرجویانش، تئاتر تدریس کنم. در آن زمان استاد رشته فرانسه در دانشکده فردوسی بودم و در مقطع کارشناسی تاریخ ادبیات درس می‌دادم. لذا با سیر تئاتر اروپا از دوره رنسانس تا قرن بیستم آشنا بودم، به همین جهت به من پیشنهاد تدریس مکاتب تئاتری فرانسه شد. در این کلاس‌ها از وضعیت تئاتر در فرانسه صحبت می‌کردم و سبک‌ها، مکاتب و نیز دراماتورژی فرانسه را برای آنان تشریح می‌کردم.

در این کلاس‌ها که در سازمان هلال احمر برگزار می‌شد، هنرمندان بسیاری حضور داشتند که داریوش

ارجمند، انوشیروان ارجمند، رضا صابری و مهدی صباغی یادم

رابطینم.»

ر می‌بینند، بیشتر تحت تأثیر واقعه و نوع روایت قرار می‌گیرند. شمر پوشان باید در نمایش بخندند و نعره شادانه بزنند، ولی شمر پوش تعزیه هم آدمی از جنس مردم کوچک و بازار و از دوستداران و عشاق آقا اباعبد... الحسین(ع) است و حتی در همان زمان به شهادت رساندن سالار شهیدان در نمایش، نمی‌تواند بر احساساتش غلبه کند و اشک می‌ریزد. اگر شمرخوان در زمان نمایش گریه‌کنند، وقتی تعزیه‌به‌پایان‌رسید، در خلوتش، تعزیه برپا و گریه‌را آغاز می‌کند.

... و این است هنر ناب ایرانی تعزیه که حتی شمر هم برای امام و مظلومیتش اشک می‌ریزد.

شهریار

شنبه ۱۳ مرداد ۱۳۹۹ شماره ۲۲۲۹

۱۱

↓

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

فر

اخبار هنری مشهد

تماشای سرو در نگارخانه رضوان

نمایشگاه پوستر محرم به نام «تماشای سرو» از ۱۲ مرداد در نگارخانه رضوان آغاز به‌کار کرده است. در حاشیه این نمایشگاه برنامه‌های دیگری هم برگزار می‌شود که از آن میان، می‌توان به اجرای کتیبه محرم توسط سیدمحمدرضا میری و حمید قربان پور، امروز ۱۳ مرداد از ساعت ۹ تا ۱۹ و اجرای نقاشی خط توسط محسن توسلی در روز شنبه ۱۵ مرداد از ساعت ۹ تا ۱۹ اشاره کرد. نمایشگاه تاچرا شنبه ۱۹ مرداد ادامه خواهد داشت و علاقه‌مندان می‌توانند برای بازدید از آن، صبح‌ها از ساعت ۹ تا ۱۲ وعصرها از ساعت ۱۷ تا ۲۰ به نگارخانه رضوان در خیابان کوهسنگی ۱۷ شماره ۱۶ بروند. نگارخانه روزهای ۱۶ و ۱۷ مرداد هم‌زمان با تاسوعا و عاشورای حسینی تعطیل خواهد بود.

اثر بهروز شعبی در شبکه افق

فیلم تلویزیونی «پیش خواهد آمد» به‌کارگردانی بهروز شعبی، سینماگر مشهوری، جمعه ۱۴ مرداد ساعت ۱۸ از شبکه افق روی آنتن می‌رود. این فیلم ماجرای غلام، آوا و بهنام را روایت می‌کند که دو روز مانده به تاسوعا در زندگی هرکدامشان گریه می‌افتد

و هرکدام از این سه، فرصت کوتاهی دارند تا مشکل خود را حل کنند. سیامک صفری، مهدی صباغی، یکتا ناصر، جواد عزتی، شیوا ابراهیمی و بیلا شوقی جزو هنرمندانی هستند که در فیلم تلویزیونی «پیش خواهد آمد» نقش آفریده‌اند.

پخش «هیبات» با بازی حامد بهداد در تلویزیون

فیلم سینمایی «هیبات» به‌کارگردانی هادی ناچینی، دانش اقباشاوی، روح... حجازی وهادی مقدم دوست، جمعه ۱۴ مرداد، ساعت ۱۰:۱۸ از شبکه ۲ پخش خواهد شد. حامد بهداد، بازنگر مشهوری، در کنار هنرمندانی چون حمید فرخ نژاد،

بابک حمیدیان، میناساداتی و آلا تجم در این فیلم بازی کرده است. «هیبات»، که در چهار اپیزود روایت می‌شود، با درون مایه‌ای مذهبی و اعتقادی، برای نمایش چهار گوشه از ارتباط مردمان معاصر با فرهنگ و منش عاشورایی تلاش می‌کند.

برنامه تعطیلی سینماها اعلام شد

سینماهای سراسر کشور هم‌زمان با فرارسیدن تاسوعا و عاشورای حسینی از ساعت ۱۹ شنبه ۱۵ مرداد تا پایان چهارشنبه ۱۹ مرداد تعطیل هستند. به این ترتیب، سینماها که از اول هفته با توقف آکران چهار فیلم کم‌دی، فقط فیلم‌های اجتماعی و کودک شامل تی‌تی، علقزار،

طلاخون، روز ششم، بی صدا حلزون، زالوا، پیتوک، باز یوو، هناس و بدون فرار قبلی را آماده‌نمایش دارند. تا عصر شنبه پذیرای مخاطبان خواهند بود و پس از تعطیلی چهار روزه، از صبح پنجشنبه ۲۰ مرداد فعالیتشان را از سر خواهند گرفت.

منتقد مشهدی، داور جشنواره «پاک‌کن» شد

حامد سلیمان زاده، منتقد مشهدی، استاد دانشگاه‌های برلین، UdK وعضو فدراسیون بین‌المللی منتقدان فیلم جهان(فیپرشی)، عضو هیئت‌داوران چهارمین جشنواره آنلاین فیلم کوتاه «پاک‌کن» شد. پایتانه ایناهی، سینماگر و بازیگر، بهرام عظیمی، کارگردان

پویانمایی، مهرداد اسکویی، کارگردان و مستندساز و محمد باقر قهرمانی، استاد دانشگاه هنرهای زیبای دانشگاه تهران، دیگر اعضای هیئت‌داوران این جشنواره هستند.

هنرمند مشهدی، مدیر تله تئاتر جشنواره مقاومت شد

سیدوحید فخرموسوی، دیربهدهمین جشنواره بین‌المللی تئاتر مقاومت، در حکمی امیر بشیری، هنرمند تئاتر مشهد، را تا تیر به دبیری بخش تله تئاتر جشنوارهنصب کرد. بشیری، فارغ‌التحصیل کارشناسی هنرهای نمایشی و کارشناس ارشد علوم اجتماعی است و کارگردانی بیش از ۲۰ اثر در زمینه‌های نمایش، مستند، تله تئاتر و تئاتر تلویزیونی از جمله «روایت دعبل»، «آمرلی»، «کوچه‌های خراسان» و... داورى در چندین جشنواره تئاتری و سینمایی و... جزو سابق وی است. هجدهمین جشنواره بین‌المللی تئاتر مقاومت را انجمن تئاتر انقلاب و دفاع مقدس بنیاد فرهنگی روایت فتح از شهریور تا آذر امسال در

گستره ایران و کشورهای اسلامی برگزار می‌کند.